

bil gosposki lov na plemenito divjačino in ni iskal plahih sledov za maščevalnimi, bojevitimi hajduki, da bi prišel nadnje z junaško četo, — o, ne: splezal je po nazobčanih grebenih škrbastelega gorskega slemena na najvišji vrh, tam gori široko sopol vase močni vonj planinskih trav in vroči soj visokega solnca pa gledal v dolino, kadečo se v potu svojega trudnega, zdelanega obraza, z očmi obstal na gradiču, belem ko jagnje, in s srcem, poljočim in vriskajočim, videl sina svojega, sokoliča bistrega, junaka bodrega, gospoda in gospodarja mogočnega in dobrega... «E, sinko, sókole sivi, veliko ti zdravje, junaška ti duša, široka ti sreča...! Alah je velik!»

In beg Ali Bukovac je počenil na izpodvite pete, položil puško na prekrižane noge, sklonil glavo na kosmate prsi junaške in od sreče in blaženstva rignil v sladki jok...

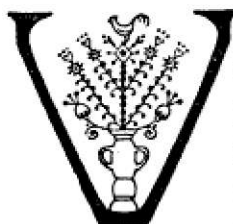
«Dà, Boga mi!»

(Konec prihodnjič.)

A. Debeljak:

## Gustav Flaubert.

(1821 — 1880).



se svetovno knjištvo menda ne premore bolj čudne, zamotane in nezadovoljne umetniške osebnosti, nego je Flaubertova. Kakor da se podedovani vplivi niso mogli strniti v ubrano celoto. Vsi očetnji predniki, doma iz ušive Champagne, so bili živinozdravniki, oče pa je bil 34 let v Rouenu načelnik v kirurški bolnici, dočim je bilo vse sorodstvo po preslici iz Normandije. Pogosto so ga prispodabljali z Vikingom, sam pa pravi o sebi v **Pismih**: «Jaz sem divjak, imam barbarski nagon, trmo, jezljivost. Kar nas je Normandcev, se nam pretaka nekoliko lesnikovca po žilah. To je kislá, kvašena pijača, ki včasih raznese sod.»

Že v svojem 9. letu se je zanimal za slovstvo. Še na pravniški fakulteti v Parizu se je večinoma bavil z leposlovjem. Takrat se mu je primerila naslednja zgodbica: Oče se zlekne v naslanjač in mu veli: «Čitaj mi nekoliko, kar si napisal!» Bilo je po kosilu. Vročina. Gustav je že bral pol ure, oče pa je brzo zadremal. Končno se sin oglasi nejevoljno: «Menda imaš dovolj!» Stari se zbudi in se zasmije, rekoč: «Pisanje ni ravno slaba zabava; bolje je, kakor da bi hodil v kavarno ali tratil čas z igranjem. Ampak česa je treba za pisanje? Peresa, črnila in papirja, drugega nič. Književnost, pesništvo, čemu je to? Nihče ni doumel tega.» Gustav pa vzklikne: «Slišiš, doktor, ali mi moreš razložiti, za kaj

je vranica? Ti tega ne veš, jaz tudi ne, toda neobhodno je potrebna človeškemu telesu, kakor je poezija potrebna človeški duši.» In svoje žive dni ni pozabil roditeljevih nespoštljivih besedi o umetnosti.

Kot mož je bil Flaubert lep, visok, plečat, belopolt, rdeče-nadahnenih lic; lasje so mu bili tenki in vihravi, nosil je gosto svetloplavo brado, izpod črnih obrvi so mu virile velike morsko-zelene oči. Vzgoja mu je bila izrecno romantična. Še v poznejših letih je ohranil nekaj čudaških običajev. Pisal je n. pr. pri dveh svetilkah z zelenim senčilom, a vselej z gosjimi peresi, katera si je sam skrbno prirezoval. Odločno je odklanjal jeklena ali železna peresa. Pivnika tudi ni maral, sušil je samo s sipo. Čeprav je gojil romantično mržnjo do meščana, je bil vseeno v svojih šegah zelo praktičen: živel je kot ura. Vstajal ob desetih, delal takoj po zajutruku dopoldne, često do treh ali štirih zjutraj. Razen daljšega potovanja po Vzhodu, je prebil po očetovi smrti do mala vse svoje dni z materjo na posestvu v Croissetu kraj Rouena, samo pozimi je prihajal za par tednov v Pariz. Mrtvoud ga je spravil s sveta.

Objavil je romane: Gospa Bovaryjeva (1857), Salambô (1862), Sentimentalna odgoja (1869), Izkušnjava sv. Antona (1874) in Troje povesti (1877) ter neuspelo šaloigro Kandidat (1874), po smrti pa je izšel nedovršeni roman Bouvard in Pécuchet (1881) ter Dopisi (1884—1906). V vseh teh delih lahko zasledujemo pristenega romantika, ki pa se čez nemoč pehá in potí, kako bi ubegnili liriki. Stremeč kakor znanstvenik po neobčutljivosti ter objektivnosti, je ustvaril najboljši realistični umotvor, Madame Bovary, ki ga je poslovenil V. Levstik. Ema Rouaultova se je vdala za vdovca Karla Bovaryja, človeka brez volje, misli in zanosa, brez ideala. Redno se hraniti mu je višek modrosti in blaženstva. Žena pa je nasprotno sanjarska duša, hrepeneča po čarobnem in nedosežnem; nikoli se ni otresla vpliva vzositih povesti, ki jih je prebirala v samostanu. Je-li čudo, če podleže miku in čaru mladega Leona, ki ji zna govoriti o zanimivih rečeh? Vse bi bilo šlo mirno svojo pot, da ni moral njen vzornik odpotovati in prerušiti Emin zamik. Ona pa se poslej oklene Rudolfa, ker je Leonu sličen. Ali novi znanec je brezobziren in ume izkoristiti njeno šibkost. Tako Ema nraštveno propada, ne reši je niti dete, otel bi jo kvečjemu romantizem.

S točnim opazovanjem je Flaubert tolikanj pogodil nastopajoče osebe, da so postale skoro brez izjeme tipi. «Bovarizem» pomeni danes ono človeško stremljenje, kjer se pojmuješ drugačnega,

nego si zares. Ema je bedasto sentimentalna, verujoča v lepoto čustva na sebi, ne glede na predmet, na katerega se čustvo nanaša. Poleg te karikature čustva zastopa lekarnar Homais pokveko misli: to je Molièrov plemeniti meščan, ki si je nabral peščico public iz moderne vede, ne da bi jih bil doumel, in jih uporablja o priliki in nepriliki. Abel Hermant je nekje postavil zanj protives v osebi Surhomaisa, kar naj bi bilo narobe nadčlovek (surhomme).

Flaubert je sanjaril o slavi za svoja dela, sam pa je hotel ostati v senci. Molčal je o sebi, a vztrajno robotal. Nerad se je kazal. Toda namenjeno mu je bilo drugače. Pred sodišče je moral zaradi morále. Kako se je izpremenilo dandanes javno mnenje, dokazuje ploskanje državnega pravdnika ob odkritju Flaubertovega spomenika (12. dec. 1921), kjer je slavnostni govornik Haraucourt izjavil: «Ko je prišel ta Rouenec k nam, mu Akademija ni odprla svojih vrat; zato pa mu je sodnija otvorila duri v zapor.» Flaubert spada namreč med one žrtvovane veleume, ki niso bili sprejeti med nesmrtno štiridesetorico, hkratu pa med one, ki so trpeli preganjanje zaradi «pohujšljivega» pisanja, kakor pozneje Baudelaire (Bolno cvetje), Richepin (Potepuške pesmi), Descaves (Podčastniki), Paul Bonnetain (Šarlot se zabava), Fèvre-Desprez (Okoli zvonika), Seylor (Pomorščaki), Marinetti (Mafarka) i. dr.

Da bi se popolnoma skrnil, je zbežal v afriške puščave, proti mestu, ki je docela zbrisano s površja. Ustvariti je želel slike, ob katerih ne bi bilo nikjer in nikdar opaziti njih početnika. V *Salambi* je popisal hčer pomorskega sufeta. Toda iz sentimentalnega romančka, kakor si ga je zasnoval prvotno, se je razvila široka podoba nekdanje Kartagine, njenega gospostva na morju, njenih bogastev in podjetij, njenega mišljenja, njenih logov, njene omike. In zgodil se je čudež: od mrtvih je obudil pokopano mesto. Koder so stari teksti molčali, je ustvarjal pesnik, ugibal zgodovinar ali starinoslovec. «Hudi možje» so mu ugovarjali, da je njegova Kartagina preveč feničanska, prevztočna. Toda ne pozabimo, da je bila sredi preteklega stoletja afriška arheologija še v povojih. Nekatere izmed antičnih razvalin še niso izkopane. Sohe, mozaiki, kiparski ali stavbarski drobci, zlatnine, keramike, mrtvaški steli, ki se kopičijo danes po tamošnjih muzejih, še niso bili vnovič ugledali belega dne. Tedaj se še ni vedelo, da sta bili v *Salambini* dobi Kartagina z Afriko do korena pogrčeni, oziroma polatinjeni v zunanjih oblikah svoje omike in v življenskih potrebščinah. Tit Livij ima prav, ko nam predstavlja Kartagino jedva za spoznanje različno od Rima ter ostalih sredozemskih pokrajin. Ako še pristavimo vpliv starega Egipta, dobimo dovolj

točno predstavo hibridne, šarovite, neoriginalne Kartagine. Vendar, to je samo vnanjost, okrasek. V jedru se Flaubert ni zmotil. Videl je, kako je Kartagina neenotna, kako plemensko vprašanje nadkriljuje vsa druga: Kartagina je zgolj prehodišče, koder se je srečaval zapad z iztokom, mešanica raznovrstnih narodov, kamor je vsakdo prinašal svoje šege in običaje, nošo in bogastva. Razdvojena dežela, kamor je morala venomer posegati oblast od zunaj, da bi napravila mir in red. A vkljub temu je ta svetovljanska zemlja v srcu in duhu globoko afrikanska. Megleno čustvo skupnosti jih veže. In to zavest slednjega Afričana je Flaubert simboliziral v boginji Taniti, ki je duša Kartagini kakor vsej deželi.

Kako dlakocepna se nam vidi dandanes kritika, če oponaša avtorju «kuzlino mleko», «višnjeve kamene», če zbija šale na rovaš nečistujoče «kače», če ga sumniči razuzdanosti. Brunetière vam jemlje njegove najlepše prispodobe in graja njih neverjetnost. A čez štirideset let piše Marcel Proust: «Flaubertove prispodobe so v splošnem tako šibke, da bi jih bile do malega mogle najti njegove najneznatnejše osebe.» Skratka, po končanem knjižnem boju je akademik Lebrun opravičeno dejal o Flaubertu: «Prav za prav je postal še večji gospod, nego je bil prej.»

Iz početne zamisli: opisati žensko, ki je zaljubljena v boga, to je Ema Bovaryjeva, hlepeča po nemožnem in nedosežnem, prav za prav pa Flaubert sam in ves njegov neukročni romantizem, iz te zamisli se je porodil umotvor, brez katerega morda danes ne bi čitali Franceove **Thaide**, Louysove **Afrodite**, Adamovega **Neznanega mesta** in cele redi afriških romanov, kakor jih gradé Jean Lombard, Robert Randau, Louis Bertrand, Pierre Benoît po mojstrovem geslu: pri starem veku uporabljaj sredstva modernega romana, smatraj starino kot sodobno, živo istino!

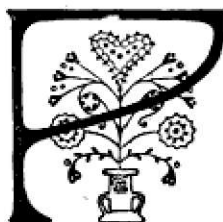
V sedanjost se je vrnil Flaubert s **Sentimentalno vzgojo**, ki pušča še bolj bolesten in siv dojem nego Bovaryjeva: ta poslednja junakinja doseza tragično veličino v strastnih trzavicah in končni pogibeli, dočim predstavlja Friderik Moreau povprečneža, slabiča, ki po malem izgubi vsak polet, vse višje pohtevce, vso mladeniško prožnost. Življenje se mu zamočviri v glupem, enozvočnem malo-meščanstvu. Poleg njega je kipno načrtana gospa Marija Arnouxova, «čestita» žena, protives vzhicene Eme, torej čustvena brez lirične primesi. Sicer se ne upira, dasi je poročena, razmerju s Friderikom, privija se k njemu iskreno, z občutjem, a ne na škodo svojemu zakonu. Pristrčnost traja dokaj dolgo, brez globine, pa tudi brez viharjev, dokler se naposled postopoma ne oslabi v

blagem pozabljenju. Ema in Marija sta po Flaubertovem nazoru dva poglavitna ženska značaja v sočasni francoski družbi. Ne prvi ne drugi mu ni pogodu, ker vidi v obeh obče slabosti srca in razuma. Naj dodam iz te knjige čudovito iver, ki se pogosto krat omenja. Ob koncu **Prečutljive vzgoje** pride gospa Arnouxova k Frideriku, ki ga bo za vselej ostavila, in tu čitaš krilatico: «Pri slovesih nastane trenutek, ko ljubljene osebe že ni več pri nas», besede, kakor naletiš nanje tudi v njegovi mladostni noveli **November**.  
(Konec prihodnjič.)

Marija Kmetova:

## Pogovor.

(Odlomek iz «Meteža».)



a sem mislil, da so vam grozote vseč, je dejal Pirc, ko sta že zavila navkreber na drugo stran mesta. — «Zakaj?» — «Ker sami drevite takole skozi življenje.» — «Drevim? Meni se zdi, da gre vse silno počasi,» je odgovorila Tina nekako lahkomišno, vendar se ji je za hip zmračilo lice in je za trenutek švignila vsa njena življenska pot mimo nje, da se ji je zazdelo, kakor bi ji legla črna senca na oči. Nehote je potegnila z roko preko čela in je nalahno zavzdihnila. A bilo ji je koj žal, da se je za hip izdala, ker je zaslišala Pirčeve besede:

«Le ne varajte se, gospa! Sami sebe slepite! Sicer se pa slepimo venomer,» je dodal, «in smo sami sleparji vsenaokrog in vsepovsod.»

Tina se je spet hotela zasmejati, a smehljaj je le zaokrožil ustnice, glas pa se je prelomil. Molče sta šla dalje, čeprav je bilo obema, da bi govorila in sta v mislih oba iskala pripravne besede in je bilo obema sitno, ker nista našla izraza, ne prave točke v sebi. Pa je dejal Pirc, da se je Tina kar zgenila:

«Le čemu se spet hočete poročiti, gospa, to mi ne gre v glavo.»

«Ali ste resni zdajle?» je vprašala Tina in nezaupno pogledala Pirca, ki je imel nenavadno resen izraz v obrazu.

«Zelo resen sem zdajle.»

«Bom pa tudi jaz resna, čeprav mi solnce tako lahkomišno sije v obraz, da bi se najrajša smejala. Torej vam odgovorim: Kako morete tako neumno vprašati!»

«Nasprotno — to je pametno vprašanje in veliko mi je do vas, zato vas vprašam.»

Še tisti večer so hajduki napadli, izropali in zažgali begov gradič. —

Ko se je dežela umirila, bega Alija Bukovca ni nikoli nihče več videl v tistih krajih.

Iz doline, še ubožnejše in umazanejša, strahoma koprneče v prisojni breg, je k razvalinam razrušenega gradiča vodila lepega dečka Vukósava, vdova med vojno ubitega hajduka Vasa Radošvića, in se vselej bridko jokala.

Za kom: za begom Alijem ali za hajdukom Vasom?

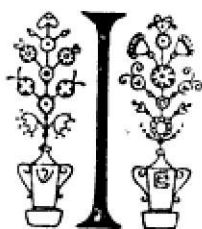
Ej, dà, duše mi, junaka sta bila oba —!

A. Debeljak:

⟨Konec.⟩

## Gustav Flaubert.

⟨1821—1880⟩



**I**zkušnja sv. Antona — poslovenjena v rokopisu — je ogromna vizionarna gravura, ki jo je avtor spočel pred neko Breughelovo podobo, kakor je pozneje zanosil legendo o sv. Julijanu Strežniku pred Caudebecovimi steklorisi. Henriku Mazelu je to «eden najslavnejših proizvodov francoske književnosti in celo človeškega duha». Prvo zasnovo je izdelal v svojem 27. letu in jo prečital Bouilhetu in Du Campu. Pobratima pa sta mu dopovedovala, da vodi ta pot v puščavo in samoto, svetujoča mu, naj zgradi delo z domačo vsebino, naj opiše «Delaunayjevo zgodbo», iz katere je vzkalila Bovaryjeva: umotvor jima je bil pretuj, predaljen, preučen, utrudljiv. Druge verzije, polovico krajše in mestoma omiljene, ni objavil, ker se je bal vnovič priti paragrafom v kremplje. Tretji zasnovki pa je zagledal beli dan ob stoletnici Goethejevega Fausta, ki ni mogel doživeti dostojnejše proslave v človeškem ustvarjanju. Saj to je neizmerna sinteza, dovršena umetnina brez primere.

Poslednja edicija je težka trilogija, razbrzdani in vihravi skokot prikazni; prividi se sklepajo in spajajo, porajajo se brez konca in kraja. Da pa si more bralec oddahniti na tej dirki v prepad in brezno, je pisec razdelil v sedem stadijev svoj Sen vražje noči. Dočim je v prvem in drugem zametku mrgolelo dolgočasnih abstrakcij, živi tu sv. Anton naravno, krepko življenje; ni samo stroj za vprašanja ter odgovore, temveč ubog puščavnik, ki se spominja svoje matere in sestre, pa tudi male Amonarije, tekajoče s frfotajočo tuniko za njim, ko je odhajal z doma. In ta stari asket, ki je prišel po Antona, jo je zaman odganjal.

V prvem stadiju vidimo svetnika v pustinski koči. Brada mu je dolga, lasje veliki, tunika iz kozine. Napenja se, kako bi ušel puščobi strašne samostanske acedije. Mladostni spomini izprožijo dolgo vrsto njegovih preizkušenj: misli na prva leta svojega samozatajevanja, na prve boje z Arijanci, na neko mučenico iz Aleksandrije, čigar slika se zliva z Amonarijino. Veter obrača pred njim liste Svete knjige in zapored mu beže pred očmi vrstice, iz katerih se bodo porajale bližnje izkušnje: hrana apostola Petra, pokolj Amalecitov, Nabukodonozorjev sijaj, Ezechijev zaklad, obisk kraljice Sabe kralju Salomonu. Podobe in spomini se množe, vrtinčijo, glasovi se križajo, prikaže se hudič.

V drugem stadiju ga naskočijo bolj človeške napasti, vsi naglavni grehi razen lenobe. Obložena miza upodablja Požrešnost; prikazen zlate čaše in biserov predočuje Lakomnost; upor v Aleksandriji, naval pravovernih pustinjakov na arijanske razkolnike simbolizira Jezo itd. Pri teh bežnih in blestečih prikaznih je vse živo, poduševljeno: jedva zaslučiš, da predstavlja kraljica Saba nečistost. Naglavni grehi toliko da nejasno kažejo svoje glave izpod peroti Zlodeja, ki jih pokriva «kakor ogromna pirh-pogača, doječa svoje mlade».

V tretjem stadiju se pojavi Hilarion, najljubši Antonov učenec, prav za prav pretvorjen Vrag, in naznani bodočo sliko Razkolov. Četrty stadij obseza skoro tretjino dela. Puščavnik je poprej trdil, da Nova zaveza žari v čisti luči, Vrag pa ga bo prepričal o nasprotnem z vrtinčastim nizom herezij. Anton je nadalje priznal, da hoče spoznati skrivnost človeških in božjih reči, Vrag pa ga pahne v omotično kôlo sistemov. Góvori in prepiri se odigravajo zaporedoma v baziliki, nizki čumnati, ječi, gozdu, na gori.

V baziliki vse mrgoli herezijarhov: Manes, Tertulijan, Montanus, stari Ebioniti, ki so poznali Sinú tesarjevega. Nizka soba je ona, kjer Knufisovi čistilci ponujajo posvečeni kruh kači: «Brzec, ki tekaš brez nog, grabež, ki jemlješ brez rok.» Temnica je tista, kjer obsojeni kristjani čakajo mučeništva. Gozd daje les, na katerem se živ sežge indski gimnosofist. Na hribu pa se pojavita zaporedno Simon iz Samarije in Apolonij iz Tijane.

Da bo še bolj raznolik in pester vrtinec doktrin, je Flaubert uvedel še indskega fakirja, ki se po pravici ne bi smel šteti med heretike, in cirkuškega mučenika, ki pa bi bil bolje pristojal donatistom, saj so pravoverci smatrali njih žejo po mučeništvu za prenapeto. Zato je njih navzočnost med heretiki neumljiva.

Za krivoverci sledi vrtlòg Božanstev, katerim so v do končnem besedilu dodani še azijski bogovi, saj Anton jih je

moral poznati. Ko se srdi na Izido, mu Zlodej zašepeta: «To je božica tvojih dedov, njene amulete si nosil v svoji zibki.» Izprevod bogov ima dalekosežen filozofski pomen. Ko se Anton roga deževcem, mu oponaša Hilarion Hudič: «Čemu pa ti izganjaš zle duhove?» Kadar se huduje nad spolno predstavo Božanstva: «Saj si jo domišljaš kot živo osebo!» Čim se pojavi Budha, ga Vrag opozarja na vse njegove podobnosti s Kristom. In ko sveti mož toži in tuguje ob misli na vse te duše, pogubljene zaradi krivih bogov, mu Zapeljivec mrmra: «Ali se ti ne zdi, da so tu pa tam slični pravemu?»

Za nomadskimi boštvi, katera so nekdam nosili na rokah liki velike hrome otroke, pridejo predpotopni maliki, potem indski bogovi, potlej azijski: Oanes, Belus, Ormuz, Artemis, Izis, device, ki se prostituirajo Boginji na babilonskih vrtéh, Atysov pogreb. Nato sijajni, čudoviti Olimpijci, pred katerimi se Anton reši moleč «Vero».

Končno nastopijo severni, etrurski, latijski bogovi, skromna kmetska božanstva, za katerimi nas ne preseneti Crepitus, a Crepitus je tu samo zbog opreke, Jehova se pokaže v blisku in tresku: izprevoda je konec. «Vsi so šli mimo!» jekne sv. Anton in Hudobec mu odvrne: «Jaz sem ostal!» — «Moj si, moj si!» ponavlja peklenšček, napovedujoč Antikristov prihod. «Veš-li, kje je pristni pekel? Tu! Grehi so v tvojih prsih... Vrnem se... Vrnem se...»

Tako se je končal prvi zametek te ljudske legende. A ničnost teologij je zgolj podrobnost v razvoju človeškega duha. Veliki problem tiči v iskanju. V definitivni redakciji vpraša Hilarion: «Hočeš videti Hudiča?» Anton pritrdi, meneč, da se ga odkriža zastran prehudega gnusa in studa — in tako se začne šesti stadij.

Anton leti skozi zvezdna prostranstva na krilih hudobnega duha, katerega pa ne vidi: «Morda sem umrl in plavam k Bogu,» si misli. Repatice švigajo, solnca se sučejo, puščavnik se meni sam s seboj in vragov odgovor «se mu zdi odmev lastne misli». Vsa posvetna filozofija ga napada, in Hudoba hipoma sklene: «Môli me in prekolni senco, katero imenuješ Boga!» Anton se molče upre in Protivnik ga zapusti.

Za metafiziko nastopi ob zadnjem stadiju fizika, drevo spoznanja predstavlja poslednjo izkušnjava. Kot edini abstraktni bitji se javljata Smrt in Nečistost, pomešani med bajne živali. «Če bi človek mogel spoznati — ugiblje Anton — prvotne oblike, katerih telesa so zgolj podobe, bi vedel za vez med snovjo in med



mislijo ter za samo jedro Bitja.» Tedaj se privale bajeslovne živo-  
tinje, najprej Sfinga in Himera, za njima pa vse stvarstvo, počenši  
s polljudmi: Nizne, Blemije, Pigmeji, Skiapodi (za prehod od  
pojmovnih do živečih pošasti služijo Astomi, «malo več nego  
sanje, še ne cela bitja», namesto da bi stali na koncu z atomi  
vred); nato človeške opice, psoglavci, pozemske živali od Sadhu-  
zaga do Enoroga, zračni, morski, prvotni nestvorci, živalinje, ki  
so zelišča, rastline, ki se stapljajo s kamenjem, atomi, in Anton  
zmedeno vzklika: «O sreče, videl sem vznik življenja... Hotel  
bi pronikniti sleherni drobec, prodreti v dno stvari, biti snov!»  
To je pač poslednji greh. Drevo spoznanja premore svetnika,  
toda dolgotrajni odpor mu pridobi milost, zdani se, Kristov obraz  
sine v solncu, Anton se prekriža in se poglobi v molitev. Vrag je  
poražen in izkušnjave konec.

Flaubert ni zasnoval te spekulativne freske v protiverskem  
namenu, drugače bi bil Anton po brezbožni želji «biti tvarina»  
omedlel, ne pa se povzpел v molitvi. Opozoril sem že, zakaj ni  
zbližanja med bogom Prdcem in Jehovo tolmačiti kot nespošt-  
ljivost... V legendi je sv. Anton izkušan telesno, Flaubert pa je  
za polteno napastjo popisal še vse težnje človeškega duha, brez-  
božnost, znanstveno vedoželjnost. Rešil pa je zadatek pesimi-  
stično, po svoji mržnji napram učenjakom. On ne priznava veli-  
čine možganov: prednost izkazuje umetnosti, ki razkriva in raz-  
kraja življenje, drugo mu je odveč.

Pri *Izkušnjavi* sem se pomudil nekoliko dalje, ker je stoprav  
danes obrodila sad: Roland Dorgelès, avtor *Lesenih križev*, je  
letos obelodanil v istem duhu svojo mojstrovino *Saint-Magloire*.  
«Drzno je vzel v roke orožje dovršenega realista, katero mu je  
predal njegov prednik (Flaubert), ter ustvaril kakor on neistin  
svet, da bi nam pokazal polom slednjega človeškega napora»  
(*Journal des Débats*, 15. febr. 1922.).

Od *Treh povesti*, ki jih je ponašil Oton Župančič, sta dve,  
*Legenda* in *Herodijada*, smela poizkusa, kako je obnavljati ter  
oživljati davne šege in daljne duše, dočim je *Preprosto srce* pre-  
vejano enostavna slika, dogotovljena s povsem siromašnim pred-  
metom: nekaj genljivega in velikega se nam očituje v okornih ali  
smešnih učinkih.

*Bouvard* in *Pécuchet* ovajata najkrepkeje Flaubertovo subjek-  
tivnost. Oba junaka sta nezadovoljna, hlepeč po znanju. Bavita se  
z vednostjo. Ker pa sta že od početka umstveno za nič, opešata  
pri svojem zaletu popolnoma ter se pobebita. Veda ju je resda

pokvarila, vendar je pisateljevo dokazovanje pristransko: učenost še ni jalova, če je ugonobila dva slaboumnika.

Kritiki — vse od Cuvillier-Fleuryja pa do Fagueta — so radi Flaubertu zamerili, ker jih vodi po tujih, nepristopnih deželah. A slaba bi predla razvoju in napredku, če naj bi se znanstvenik ali slovstvenik ukvarjal zgolj s poznanimi rečmi. Mar ni baš Corneilleva žaloigra sama vzrok, da vendarle kdo zna za Pruzijo, za Nikomeda, za Bitinijo? Kaj ni Chateaubriandova *Atala* ohranila v naši zavesti Mesšasebé ter izumrle Načeze? Sicer je res mestoma težko stopati za mojstrom, to pa zato, ker je delal vestno: tolikanj se je zatopil v svoj posel, da je gubil tla pod nogami in živel le s svojimi osebami. Zavedal pa se je, da nosi v sebi posebno silo, moč evokacije. Zategadelj je vztrajal. V pojmovnih mislih je Flaubert okoren, ume pa izborno slikati. Za oznako mu služi preprosta kretnja; kadar to ni mogoče, pa prispodoba, s katero odkriva resničnost. In slikarski dar mu je omogočil čudež: v galeriji njegovih slik ne najdeš njegovega portreta. To izločevanje lastnega jaza so hoteli nekateri razlagati kot plahost, bojazen pred prenaglo sodbo množice, češ, spomnite se na njegovo boječnost pred ženskami, na trouvillesko neznanko, ki je zmedla sedemnajstletnika, ne da bi si jo bil mladič upal nagovoriti. Domislite si, da se v svojem 29. letu ni drznil odpotovati brez materialnega dovoljenja. Ta normandski gusar, ki se je bahal z ameriškim divjakom med svojimi pradedi, je bil koncem koncev skromen in ponižen: zato baje ne priznava svojega romantizma, pač pa ga podtika svojim osebam, kakor da se jim posmehuje.

Toda ta razlaga je puhla in prazna. Flaubert je znal nastopiti, biti silovit ko vihra, dasi je bil blag. Meščana se ni plašil, preziral ga je. Samozavesten je bil tolikanj, da je lahko pisal tri leta, pa nikomur črnil o svojih načrtih. Brez oklevanja se je navdušil za povprečnega glumca ali za roman Edgarja Quineta. Zaprt in zapet se je kazal premišljeno, iz spoštovanja do umetnosti. «Ne suženj, ampak gospodar moraš biti svojemu navdihnjenju.» V tem verskem češčenju pisateljevanja se je umaknil v Croisset, čuteč se osamljenega ko Stello, nerazumljenega ko Chatterton. Umetnost je presveta, da bi bila komu dekla, pa celo moráli. Ločena mora biti od vsakdanjega vrveža, biti mora neobčutna. Pisatelj, ne mešaj se v noben izprevod, ampak sej cvetje po pustinji. To geslo ga je tiralo v večno borbo s svojo notrino. Po prvi izkušnji je dejal prijateljima: «Razjedal me je rak lirizma, vidva sta me izlečila.» Poslej je zatiral v sebi vso literaturo, vzmike, slasti, in čeprav božjasten, je nameraval ozdraviti leposlovje umetelnega,

čudnega romantizma. To samoubojstvo se mu je zdelo zlasti lepo: «Kleopatru» — pravi — «je umrla enako vedra ko sveti Frančišek.» Ljubil je samo zabranjene, nedosežne cilje. Brodeč po Nilu, si je mislil: «Nikoli ne bom videl Ganga.» Posluha ni imel, a iskal ter občudoval je nad vse ubranost. Kolikrat si je ponovil Micheletov izrek: «Samo nemogoče me mika.» Zato ni razvoja v njem. Bil je os, ako so drugi platišče, da govorim z njegovim oboževancem Hugojem. Ne pozabimo, da je razglabal 20 let o Salambi.

Vriva se nam dojem, da je v tej dušni drami nekaj izumetničenega, bolnega. Pa saj so biseri posledica školjkine bolezni. A Flaubert ljubi svojo muko. Če ni maral izlivati svojega življenja v slovstvo, je pa slovstvo vsrkalo pigmalionista vase. «Ko sem pisal zastrupljenje Eme Bovaryjeve, sem čutil tak okus po arzeniku v ustih, da sem parkrat bruhal.»

Prečitajmo le nekaj Flaubertovih poglavij, pa bomo spričo harmoničnega vtisa s težavo verjeli, da je mogoče «dospeti do sloga samo s krutim napenjanjem, z zagrizeno ter udano trdovratnostjo». Vendar je temu tako. Flaubert je popisal nešteto listov, čital na glas, pilil, popravljaj, preden se je dokopal do prosojne, ubrane oblike. On je najboljši primer, kako se trudoma ustvarjajo umetnine, pa da ne čutimo nikjer napona in navora.

Jacques Boulenger ne more doumeti, da bi bil Flaubert stokal, ječal, se znojil in se zgrudil včasih ter obležal topo na divanu, napisavši dve strani v osmih dneh. To bi že bila nadnaravna težkoča v proizvodjanju, zlasti ker je v svoji korespondenci neobičajno nagel, gostobeseden, a pri vsem tem izklesan. Jules Lemaître je razlagal «Flaubertov slučaj» z lenobo: češ, pušil je vivček za vivčkom, polegal po naslanjaču, segal po bogati knjižnici, prežvekal pridevke, to mu je bržkone pomenilo «delati ko črna živina».

André Delacour ga tolmači z boleznijo, ki je krali nagibala Flaubertovega duha v mračnost in negibnost. A ni-li slednja nepravilnost bolezen? S tem še ni torej nič objasnjeno. Sicer pa je ta bolezen precej zagonetna: eni jo nazivajo epilepsijo, drugi mentalno patologijo. Kdo naj ji premeri dušeslovni učinek? Gotovo je samo to, da je zbog nje zapustil pusti juridični študij, ko se je pojavila prvič l. 1843. A temnogleden je bil že iz mladega, videl je povsod «človeško bedarijo»; tako se je našlo iz njegovega devetega leta pismo, ki se pričinja takole: «Dragi prijatelj, prav praviš, da je Novo leto neumno.» Toliko, da ni rekel, da je buržujsko!

Charles Du Bos je izkušal razbrati Flaubertovo uganko z «notranjim okoljem», kakor pravi temu pojavu Claude Bernard. «V jedru sem človek meglá,» trdi pisatelj Izkušnjave leta 1852., «in samo s potrpežljivostjo in učenjem sem se izločil iz belkaste tolšče, ki je poplavljala moje mišice.» To vam je zajetna, vendar nerazčlenjena in nekam otrpla gmota, kjer vse gomizljá in mrgoli, vsakatero majceno gibanje pa zanima celokupno gmoto sámó. Iz tega morja sanjarij, iz goste, pa dovezetne prasnóvi se je mukoma izobličila Flaubertova osebnost. Poleg tega ne pozabimo, da je bil zdravnikov sin, odgojen v bolnici: odtod v njegovem prvem pismenstvu toliko mrličev, črvov in muh, njegov rabelaisovski zmisel za kosmato skatologijo, zaradi katere ga ni maral Mérimée. Toda razen gadnega realizma se nahajajo v bolnici še okna, kakor jih opeva Mallarmée: skozi ta okna beži duša v daljno sinjino, proti veličastnemu zatonu. Tako bomo razumeli Flaubertovo lastno sodbo: «V meni sta, knjižno povedano, dva možica; eden je zamaknjen v besedništvo in lirizem, v orlovski razmah, v stavčne zvočnosti in miselne vrhunce, drugi pa brska in brba po resnici do dna, poudarja podrobnosti tako krepko kot velika dejstva in bi vam dal rad otipati malone telesno stvari, ki jih obnavlja.» Premagal pa je svoj notranji ustroj z umetnostno vero, z umetnostnim misticizmom. Udejstvil je tisti kompromis med umetnostjo in vedo, ki je Bourgetu formula za roman.

V Flaubertovem jeziku trčíte ponekod ob slovniško hibo, slog pa mu je velikolepen, odlikujoč se pred vsem po kipovitih vrlihah: mogočen, enoličen ritem, tako rekoč izven pomena, katerega spremlja nalik pljuskotu valov ob krasnem govoru kraj obale.

Flauberta vsakdo časti, ker on je klasični primer pristnega književnika: kakor laičen benediktinec živi samotarsko zgolj za popolnost umetnosti, zaničujoč slednjo nizkotno, nepošteno spletkarstvo. Ob tej dušni borbi pa ni utegnil živeti. Je-li bila Luiza Colletova res njegova izvoljenka? Naj zaključim z odposlanikom belgijske akademije, Albertom Mockelom, ki je dejal pred najmlajšim kipom na Luksemburškem vrtu: «Flaubert! vzor brez para v nedosežni dovršenosti svojega dela in v svojem življenju! Da bi mu mogli vselej slediti, temu zgledu klene poštenosti, ne-sebičnosti in močatosti, zgledu plemenite vneme in nebrzdane neodvisnosti.»

Viri: Flaubertovi spisi; Lanson, Histoire de la littérature française, 1909; Le Correspondant 10. dec. 1921; Mercure de France 15. dec. 1921 in 1. jan. 1922; Opinion 31. dec. 1921; Revue des deux Mondes 1. dec. 1921 i. dr.